

**COMPARACIÓ DE DUES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE SERVEI
COMPROMESSES AMB EL DESENVOLUPAMENT, L'EDUCACIÓ I LA SOCIETAT.**

Buenaventura Rubio, Maria Antonia

Universitat de Barcelona

Unitat de Formació i Recerca, Escola de Treball Social/Facultat Educació
Passeig de la Vall d'Hebron, 171/08035/Barcelona/ Espanya
mabuenaventura@ub.edu

1. RESUM:

La comparació de dues experiències d'aprenentatge servei i cooperació al desenvolupament a l'educació superior a través de l'estudi de casos múltiple permet proposar noves perspectives a les estratègies educatives en la formació de ciutadans compromesos, participatius i solidaris. Algunes de les contribucions més significatives són una major proximitat a les missions de la universitat i a la responsabilitat social universitària per assolir els objectius desenvolupament sostenible.

2. ABSTRACT:

Comparing two experiences of service learning and development cooperation in higher education through the study of multiple cases, allows to propose new perspectives to educational strategies in the formation of committed citizens, participatory and supportive. Some of the most significant contributions are closer proximity to university missions and university social responsibility to achieve the sustainable development goals.

3. PARAULES CLAU: 4-6

responsabilitat social universitària, aprenentatge servei, educació, desenvolupament, treball social comunitari

4. KEYWORDS: 4-6

university social responsibility, service learning, education, development, community social work

MÉS ENLLÀ DE LES COMPETÈNCIES: NOUS REPTES EN LA SOCIETAT DIGITAL

---

5. DESENVOLUPAMENT:

Al llarg dels canvis produïts en les realitats globals se succeeixen reptes i oportunitats educatives i socials que es configuren com nous ordres socials que afecten a totes les esferes de la vida quotidiana. La universitat, constituïda des dels seus principis per servir a l'ésser humà, evoluciona de diverses formes arran dels canvis produïts. Les declaracions de la UNESCO, els drets humans i el mateix Pla Bolonya impliquen alguns desafiaments per a la universitat, entre ells, la inclusió de metodologies en l'educació superior adequades a les exigències d'una universitat més propera a la societat que afavoreixen la missió i la responsabilitat social de la universitat. En la tesi doctoral, L'educació superior en el desenvolupament d'una ciutadania compromesa, participativa i solidària. L'aprenentatge servei i l'educació per al desenvolupament com a estratègies de treball, un dels objectius és proposar noves perspectives de les estratègies educatives com l'aprenentatge servei, l'educació i la cooperació al desenvolupament a l'educació superior. L'aprenentatge servei és una estratègia d'ensenyament-aprenentatge orientada a la qualitat educativa per a la transformació social que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un projecte en què els participants es formen treballant sobre les necessitats reals del seu entorn amb l'objectiu de millorar-lo. La cooperació i educació al desenvolupament és l'altra estratègia proposada, en què l'educació basada en la ciutadania intercultural, els drets humans i la intervenció comunitària proporcionen espais de debat i reflexió entre els participants per a la presa de consciència de la justícia social, la solidaritat i el compromís ciutadà global i local, que en l'educació superior es tradueixen en el treball per arribar als objectius de desenvolupament sostenible.

A través de la comparació de dos estudis de cas, el «Programa de suport de l'EIB a les escoles de l'Alto Bio Bio a Xile» i «Els somriures dels casals» a les escoles del sud-est del Marroc, experiències desenvolupades en el pràcticum de treball i educació social i en el marc d'un projecte d'aprenentatge servei transversal, respectivament, s'han analitzat les experiències a partir de l'opinió dels actors participants –estudiants, docents i comunitat.

La metodologia de l'estudi comparat de casos o estudi múltiple ha permès extreure informació rellevant per definir les similituds i diferències entre els dos casos per comprendre'ls i oferir-los al servei de la construcció d'una teoria (Yin, 1989; Coller, 2000) que emergeix de forma més madura a mesura que avança la investigació. Els punts en comú o diferències ens situen en el context, en les causes que expliquen l'adopció de models i les justificacions intel·lectuals que donen suport als canvis (Coller, 2000). Des d'aquesta perspectiva és molt més interessant l'orientació posterior que se li ha donat a la interpretació de la informació i que ha contribuït a la presa de decisions.

La triangulació d'entrevistes, grups de discussió i qüestionaris aporta coneixement sobre la contribució de les metodologies proposades a les missions de la universitat, a la

MÉS ENLLÀ DE LES COMPETÈNCIES: NOUS REPTES EN LA SOCIETAT DIGITAL

---

responsabilitat social universitària i als objectius desenvolupament sostenible.

Pel que fa als resultats obtinguts en la comparació dels casos exposem que, tot i ser contextos universitaris i geogràfics distints, trobem algunes similituds entre els casos i algunes diferències, de les que destaquem les principals:

En l'estudi afloren uns punts de trobada entre els programes i la docència traduïts en unes implicacions per la institució, unes implicacions metodològiques i altres de caire formatiu. En relació a les implicacions institucionals es detecta la millora de la responsabilitat social universitària i la internacionalització de la universitat, tot i que en ambdós casos la rigidesa de les estructures universitàries per la implementació dels programes requereix de canvis estructurals universitaris. Les implicacions metodològiques giren al voltant de la millora en l'aprenentatge del treball en equip i interdisciplinari, així com una ampla generació de confiança i millora de les relacions interpersonals. La coordinació i la creació de grups intermedis per la gestió dels programes és una aportació que millora substancialment la connexió entre els estudiants i la comunitat que reverteix ostensiblement en l'aprenentatge, tant d'uns com dels altres. En un altre ordre d'afinitats la formació és un dels eixos al qual s'interpel·la, la formació en els aspectes rellevants sobre la interculturalitat i els drets humans. Prenen força les metodologies participatives i de reflexió dels aprenentatges quan es tracta de programes que es duen a terme entre participants de diferents pensaments, cultures i ideologies. Els reptes fins ara anomenats comporten una sèrie d'implicacions pel docent d'avui en dia, aquest es transforma en facilitador i guia de l'aprenentatge convertint-se alhora en investigador del desenvolupament de la persona i en l'eina per la transferència de coneixement, posicionant-se com agent de canvi social.

Pel que fa als elements similars que incideixen en els estudiants que participen en projectes d'aprenentatge servei en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament en les dues experiències, es destaca el gran impacte cultural, social i emocional. El desenvolupament de valors de la solidaritat, la reciprocitat i la consciència social, el desenvolupament de habilitats i capacitats, la participació per un interès professional que els activa com agents de canvi social, emmirallant-se en el nou rol docent.

Si ens referim a les comunitats destacariem que els aspectes coincidents són la necessitat de realitzar un diagnòstic acurat de les necessitats de la comunitat, l'apoderament comunitari i la presa de consciència del seu propi rol, així com el sentiment de coresponsabilitat en el desenvolupament dels programes malgrat les dificultats intrínseques de cada comunitat en el seu context social, econòmic i educatiu.

Pel que fa a les diferències més destacables trobades en els programes són la ubicació en el context universitari, el Pràcticum de treball social i el Programa transversal

MÉS ENLLÀ DE LES COMPETÈNCIES: NOUS REPTES EN LA SOCIETAT DIGITAL

---

interdisciplinari. Aquesta diferència important aboca a l'elaboració d'itineraris formatius i/o formacions contextualitzades segons el programa, a una gestió diferent i a una consolidació dels equips en el territori distinta, per altra banda es destaquen diferents nivells de la transdisciplinarietat, concepte que transcendeix més enllà del treball de la cada una de les disciplines, convertint-se en objecte d'estudi en el que és necessari aprofundir.

Per altra banda, les diferències en la participació dels estudiants, principalment en trobem dues, la desigual participació dels estudiants i el desenvolupament de les seues competències.

I si fem referència a les percepcions de la comunitat destacarem que el paraigües institucional és el facilitador de processos i marca una clara i diferent evolució i consolidació de les xarxes comunitàries i l'apoderament comunitari, segons el seu compromís amb els agents que participen en els programes.

Observem que la investigació demostra que la universitat té deures i obligacions de responsabilitat cap a la societat per oferir una educació de qualitat propera a les necessitats de l'ésser humà que generi compromís social en l'aprenentatge i en l'acció abordant els problemes ètics i socials per ajudar a reflexionar, comprendre i actuar en la societat actual. L'aprenentatge servei quan entra en relació amb la responsabilitat social universitària genera uns impactes positius i negatius dels quals n'és responsable, alhora que implica pensar d'una altra manera el rol social de la universitat. L'harmonització i la gestió responsable dels impactes educatius, cognitius, laborals i ambientals que la universitat produeix en la societat són transformadors de la universitat i promouen el diàleg amb totes les seves parts —docents, estudiants i administratius— per superar, integrar i anar més enllà de la projecció social i el voluntariat de beneficència. Convé insistir en l'establiment del nou rol administratiu de la universitat, perquè l'aprenentatge servei obliga a reconèixer el paper educatiu i acadèmic de l'administració central de la universitat que determina el clima ètic del campus perquè és objecte/subjecte permanent d'investigació i aplicació acadèmica, entrant en connexió directa amb les missions de la universitat. En les iniciatives solidàries, es tracta d'introduir l'aprenentatge servei, l'educació i la cooperació per al desenvolupament i les seves accions en la identitat de la institució partint d'un projecte educatiu institucional com a estratègia i no com una activitat marginal dels docents, ha de garantir l'organització de projectes educatius per cooperar en el desenvolupament sostenible de la comunitat. No obstant això, identifiquem en l'estudi, que a efectes pràctics es requereix el reconeixement acadèmic de les accions dels docents a fi de contribuir a una millor vinculació de la universitat i la societat per donar resposta a tots els agents participants (estudiants, docents i comunitat). El suport adequat permetria aconseguir les missions de l'educació superior per saber educar, formar, portar a terme intervencions i investigacions per

MÉS ENLLÀ DE LES COMPETÈNCIES: NOUS REPTES EN LA SOCIETAT DIGITAL

---

contribuir al desenvolupament sostenible i a la millora del conjunt de la societat, proclamades a la Declaració Mundial sobre l'Educació Superior en el segle XXI (UNESCO, 1998, 2009).

A tall de conclusió, l'aprenentatge servei en l'organització i el context institucional contribueix a la gestió ètica i intel·ligent dels impactes en l'entorn humà, social, econòmic i natural amb una clara projecció cap al desenvolupament sostenible del conjunt de la societat. Tot i això, la rigidesa i carència d'estructures universitàries dificulten les iniciatives innovadores dels docents i en conseqüència, es produeix un desgast en la planificació, la docència i l'execució al territori, avaluació, gestió de projectes per respondre a les demandes de la societat actual i a les missions de la universitat.

Per acabar amb la importància de la vinculació de l'aprenentatge servei amb la responsabilitat social universitària, resumirem que ser socialment responsable a la universitat significa un canvi d'actitud, reorientar les pràctiques socials, una assumpció d'un marc crític enfront de la realitat social en totes les seves dimensions, institucionals, econòmiques, polítiques i socials. L'expressió més fefaent és un dinamisme que transformi les realitats humanes, reconeixent-les com a principi actiu. La responsabilitat social contribueix al fet que els ciutadans en els àmbits públics estableixin objectius i acords socials amb la finalitat d'introduir canvis en la societat i l'aprenentatge servei és el mitjà facilitador d'un projecte humà de reciprocitat i de justícia, en què la investigació té un paper important per a un desenvolupament humà. L'organització ha de permetre els canvis estructurals acadèmics facilitant la reconciliació de realitats diferents i a vegades contradictòries per a la seva sostenibilitat i adoptar sense barreres els reptes d'apropar la universitat a la societat i l'aprenentatge servei contribueix a fer realitat els conceptes teòrics proposats.

En un altre ordre d'aportacions, l'aprenentatge servei proporciona noves relacions amb la comunitat, parlem d'una relació de socis comunitaris, de parthers. Amb l'aprenentatge servei es descentralitza el procés de l'aprenentatge, els actors exteriors participen en la formació acadèmica dels estudiants i la investigació, talment els actors de la comunitat universitària participen en les iniciatives de l'aprenentatge servei assolint aprenentatge basat en projectes socials. També conclourem que l'aprenentatge servei ens ensenya que és necessària la gestió social del coneixement, perquè la universitat té la concentració del capital intel·lectual necessari per incrementar el capital social i econòmic, i per tant, té l'obligació de respondre a una demanda social no satisfeta, sobretot, en els sectors amb poc accés a la informació amb l'objectiu d'obtenir una societat inclusiva de l'aprenentatge en un projecte humà de reciprocitat i de justícia per a un desenvolupament humà, social, global, just i sostenible, que respongui a la producció de coneixement.

MÉS ENLLÀ DE LES COMPETÈNCIES: NOUS REPTES EN LA SOCIETAT DIGITAL

---

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES (segons normativa APA)

- Coller, X. (2000). Cuadernos Metodológicos nº 30. Estudio de casos. Madrid: CIS.
- Puig, J.M.(1996). *La construcción de la personalidad moral*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- Puig, J.; Batlle, R.; Bosch, C.; Palos, J. (2006). *Aprentatge servei: educar per la ciutadania*. Barcelona: OCTAEDRO
- UNESCO (1997). *Recomendación relativa a la Condición del Personal Docente de la Enseñanza Superior*. Consultar a: http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=13144&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- (1998) *Declaració Mundial sobre l'Educació Superior en el segle XXI. Visió i Acció*. Recuperat a: http://portal.unesco.org/education/es/ev.php-URL_ID=19189&URL_DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- (2001) World Declaration on Education for All. <http://www.unesco.org> (2005) a: *Búsqueda de la equidad. Elaboración de los Planes Nacionales de la Educación Para Todos, Documentos de Apoyo*. Santiago de Chile, IPE UNESCO.
- (2009). *La UNESCO y la educación. La educación un derecho humano*. Recuperat a: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001849/184967s.pdf>
- (2015). *Fòrum Mundial d'Educació 2015*.
- Vilar, J. (2008). Implicaciones éticas del trabajo en red y la acción comunitaria a: *Cultura y Educación*, n.20. Madrid. Fundación Infancia y Aprendizaje. P.249-259
- Vilà, R. (dir) (2015). *L'educació per al desenvolupament a la universitat. Impulsant l'educació crítica i compromesa als estudis de grau, Diagnosi de l'estat actual d'implementació, possibilitats i estratègies en l'educació formal de les universitats públiques catalanes* Fundació Autònoma Solidària: UAB Campus.
- Villa, A.; Poblete, M. (2008). *Aprendizaje basado en competencias, Una propuesta para la evaluación de competencias genéricas*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Villasante, T. Montañés, M., Martí, J. (2000) (coord.). *La investigación social participativa. Construyendo ciudadanía/1*. Madrid: El Viejo Topo.
- Yin, R. (1989) *Case Study Research. Design and Methods*. London: SAGE.